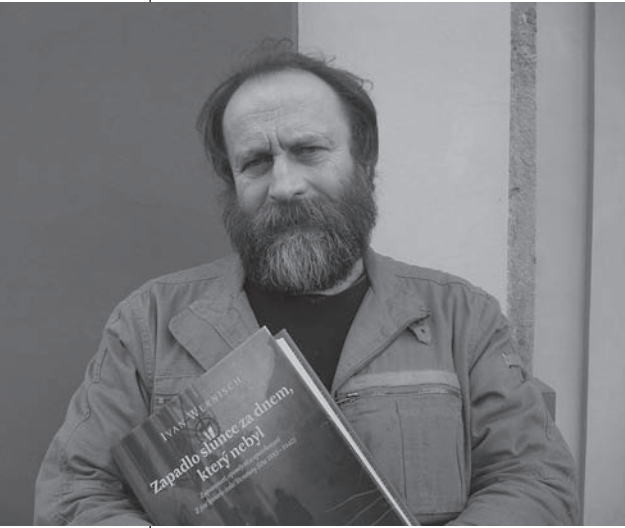


VÖRÖS ISTVÁN

Az Ivan Wernisch gép átutazik Magyarországon



Ezeket a verseket ugyanaz az ember írta? Sőt, ugyanabból a kötetből valók? Ezeket a verseket írta valaki? Az egyik olyan, mintha gép kreálta volna, a másik magától értetődő, mint a legjobb haikus szinte mindig. Mit akar ez a költő? Gyanús, hogy talán nem is akar semmit. De akkor minek publikál annyit (termése több mint harminc könyv), miért bontja és építi a cseh költészetet? A cseh költészet képét és önképét. (Termése WS *Három veréb hat szemmel*-éhez hasonló kánonbővítő és átértelmező antológiák összeállítása.) Ezek szerint ő nemcsak a verseit formálja, nemcsak az

életművét építi, hanem mint a ház falába telepedett hangya, az egész cseh irodalmat is megbontja ott, ahol már olyan szépen összefalazottnak tűnt?

A magyar olvasóknak persze nem az érdekes, miként próbálja akár visszamenőleg is átrendezni a cseh költészet arányait Ivan Wernisch, hanem az, hogy mit ér költésze. Ahogy munkáival egyre behatóbban foglalkozom, egyre nyilvánvalóbbá válik számomra, hogy kimozdíthatatlanok a cseh költészet összefüggéshálóójából. Igaz, talán nem egyes szövegei, mert azokat minden gond nélkül lefordíthatjuk, hanem maga a munka, amit végzett és végez. Az a munka a cseh irodalmon, költészen, költészet-értésen és világlátáson való foglalatosság. Hogy ez irányú tevékenységéről a magyar olvasóknak legcsekélyebb fogalmuk legyen, csehnek kéne lenniük. Vagyis a fordítónak egészen egyszerű feladata van: csehvé kell változtatnia az olvasót. Persze ez természetes kölcsönhatás is lehet: a szöveg magyarrá válik, az olvasó pedig olvasás közben csehvé. Mint két egymás felé rohanó atommag – vagy ha tetszik, kisbolygó. Az olvasó ugyan változhat alkalmilag csehvé, de erre a fordító szava mégsem kötelezheti, és semmi módon nem is veheti rá. Hát akkor? Mi a teendő? Fogadjuk el, hogy a magyar és cseh olvasó (vagy író) között nincs sok különbség, a magyar és a cseh irodalom is sokban hasonlít, nekik van egy Hrabaljuk, de *Sörgyári capriccio* című műve csak magyarul van, köszönhetően a fordító leleményének. Csehek és magyarok egyformák vagyunk, irodalmunk ugyan teljesen más művekből áll, mégis egyforma. Költészeink eltérnek, az egyik áttetsző, a másik opálos; az egyik hangsúlyos, a másik időmértékes, de mit számít ez, ha a szabadvers prozodiáját engedjük szabadjára ezúttal a versben.

Ivan Wernisch szabadversei rendkívül kötöttek. A *Micsoda* című például olyan matematikailag összefogott rendszerben kopog előre, hogy esetében

a fordítás legnehezebb részfeladata a saját butasággal való szembenézés volt. És miközben a saját butaságom tükrében a saját gépszerű mivoltom nézegethettem, miközben működött a Vörös István gép, kiderült, hogy az Ivan Wernisch gép diesel, a másik benzines meghajtású, a két üzemanyag büntetlenül nem cserélhető ki, a szerkezet meghibásodik, leáll, a két nyelv nem örölhet ugyanabban a malomban. Ez a vers, ami itt magyarul olvasható, egy megállított szerkezet, melyben a magyar nyelv széttépi az eredeti lappangó, talán meg sem lévő jelentését, mivel nem lehet a jelentésénél fogva lefordítani, de a jelentése mégiscsak kulcsfontosságú, miközben elenyészve lebeg a vers belső terében. Szerencsére a kötetben, melynek fordítását tervezem, egyetlen ilyen vers van csak. De akadnak benne nem „egyetlen” versek, sorozatok darabjai ékelődnek egymásba, nem hagyva, hogy a repetitíven ismétlődő novella- vagy koanmotívumokból túlságosan komolyan vehető mantrázás alakuljon ki. Mert a Kadó mesterről szóló vers valóban egy sorozat része; ha egymás mellé tenénk őket, amit a kötet nem enged meg, akkor olyan benyomást keltenének, mintha egy képmagnón néznénk vissza ugyanazt a jelenetet, amit folyamatosan mégis másképp látunk, és épp az eltérések miatt nem tehetünk semmiféle megfigyelést. Ez a költészet kicsúszik az elemző keze közül, ez a költészet kicsúszik a fordító keze közül – még szerencse, mert így az olvasó nyugodtan elfoghatja.

*

Ivan Wernisch 1942-ben született, pályája a hatvanas években indult, ám a hetvenes években megtört, tiltólistára került provokatív költészete, és a normalizációnak nevezett posztsztálinista berendezkedés számára elfogadhatatlan volt nonkomform szemlélete és személyisége. *Utazás Aschabadba, avagy Pumpe és a dalailámák* című kötete 1997-ben jelent meg, 2000-ben újra ki kellett adni a nagy érdeklődés miatt. Az itt következő versek ebből a könyvből valók, abban a sorrendben, ahogy ott követik egymást, az összeállítás első és utolsó darabja a kötetnek is kezdő és záró szövege.